

מסעות יצחק

במאמר זה נדון במסעות יצחק אחרי מות אברהם, מקומות בהם ישב ומשמעותם. כל הנקודות המוזכרים במאמר זה מוצגות בקובץ [גוגל ארץ](#)

0. מבוא

כתוב "ויהי אחרי מת אברהם ויברך א-להים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר לחי ראי" (בראשית כ"ה י"א). לפני זה יצחק ישב בארץ הנגב כפי שכתוב "ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב" (בראשית כ"ד ס"ב). ופרש שם רש"י "והוא הלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה" (ומקור רש"י בב"ר ס' י"ד). ונראה מכאן שגם אברהם ישב באותו מקום ושם נפטר, כי יעקב בישל עדשים להברות את האבל (ראה רש"י בר' כ"ה ל'). ועשו בא לשם מן השדה, למקום שהם ישבו עם יעקב ויצחק אביהם. ואם אברהם מת במקום אחר, אז היו מבכים אותו במקום שמת. ואחרי זה "ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" (בראשית כ"ו א'). על כן, אחרי מות אברהם, יצחק הלך מארץ הנגב לבאר לחי ראי ומשם לגרר.

ישנה הקבלה בין מהלך אברהם בפסוק "ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר" (בר' כ' א') ולבין מהלך יצחק אחרי מות אברהם. אכן, באר לחי ראי נמצאת בין קדש ובין ברד (בר' ט"ז י"ד). ולפי אונקלוס ברד ושור, שניהם מתורגמים "חגרא". על כן אברהם ישב עם באר לחי ראי. אומנם אברהם בא לארץ הנגב מחברון לזמן קצר בדרכו לבאר לחי ראי ולגרר, ואילו יצחק ישב זמן ממושך בארץ הנגב. וי"ל שאחרי שיצחק וישמעאל קברו את אברהם בחברון, יצחק חזר לארץ הנגב ומשם הלך לבאר לחי ראי. על כן, יש כאן הקבלה מושלמת.

ויש להבין מתי היה הרעב שבגללו יצחק הלך לגרר. הרעב בימי אברהם היה כאשר הוא היה בן 75. אברהם חי 175 שנה (בר' כ"ה ז') ויצחק באותו זמן היה בן 75. לכן נראה לכוון את הרעב לאותו זמן, מיד אחרי מות אברהם. ואז הברכה אשר כתובה בבר' כ"ו ב'-ה' "וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך. גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל וכו'" נאמרה סמוך ממש למות אברהם. והיא אותה ברכה אשר מוזכרת בבר' כ"ה י"א "ויהי אחרי מות אברהם ויברך א-להים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר לחי ראי". והיא נאמרה בבאר לחי ראי, באותו מקום שנאמרה להגר בשורה על ישמעאל. ויצחק ישב במקום זה כדי לקנות את המקום, כי ישמעאל הוא עבד לו ומה שקנה עבד קנה רבו (וראה אור החיים בר' ט"ז ה' ד"ה "ותאמר" באריכות). לכן הכתוב בבר' כ"ה י"א הדגיש "ויברך א-להים את יצחק בנן" להוציא את ישמעאל.

סיבת הרעב בארץ היא בדרך כלל אי ירידת הגשמים. והגשמים בארץ יורדים החל מחשוון ועד ניסן. ואם לא ירדו גשמים בחשוון אז מחיר הלחם עולה וזה תחילת הרעב. ובהמשך לא צומח מרעה. ובארץ הנגב שהוא אזור הר רמון לפי חשבוני, חוסר מים מורגש מיד כי הוא מקום גבוה ואין שם בארות אלא רק בורות כמו בורות לוף הידועים. אבל באר לחי ראי לפי חשבוני נמצאת במקום נמוך באמצע סיני בתוך ערוץ נחל אל עריש. ויש שם שכבת מי תהום. לכן מן הסתם הבאר לא יבשה מיד. ויצחק ירד לשם גם מסיבת הרעב כי היו שם מי באר ומרעה במקום נמוך. ומשום כך כתוב "וישב יצחק עם באר"

ולא כתוב שישב בין קדש ובין ברד כמו אצל אברהם. ואז התחזק הרעב גם שם. ויצחק חשב לרדת למצרים. ולא חשב ללכת דרך גרר אלא דרך שור כי באר לחי ראי נמצאת בין קדש לשור. ודרך שור מוליכה לאיתם בה חנו ישראל (ולשם חזרו אחרי שחצו את ים סוף). ומשם מגיעים לסוכות ובהמשך לארץ גושן. ובמצרים היו מים כי נילוס לא יבש. (הערה 1: ואולי תעלה סואץ הקדומה היתה קיימת כבר אז והיא קבלה מים מנילוס והיו בה מים מתוקים). ואז נאמר לו "אל תרד מצרימה" וכל הברכה הארוכה בבר' כ"ו ב'-ה'. והיא הברכה אשר הוזכרה בבר' כ"ה י"א ולא התפרש במה בירך. והיא נסמכה בפסוק לשיבה של יצחק עם באר לחי ראי כי שם יצחק התברך. ושם נאמר לו "שכן בארץ אשר אמר אליך. גור בארץ הזאת". והרי לא נאמר לו באיזה ארץ לשכון! אלא מילה "גור" מרמזת על "גרר". לכן יצחק הבין שצריך ללכת לגרר. וגם הדרך מבאר לחי ראי לגרר (במקום אל עריש של היום) עוברת כולה בנחל גרר הוא נחל אל עריש. לכן לא היה ספק ליצחק לאן ללכת. ושם בנחל היה לו מרעה בדרך.

ועדיין קשה, מדוע הפסוק "וילך יצחק וכו' גררה" קדם לפסוק "אל תרד מצרימה". וי"ל שהצווי "אל תרד מצרימה" היה לא רק כלפי כוונת יצחק לרדת מצרימה דרך שור אלא גם לרדת למצרים דרך גרר כי גרר נמצאת על גבול מצרים. ועוד יש כאן רמז שגרר שקולה לבאר לחי ראי. בשניהם נאמר "וישב יצחק" - "וישב יצחק עם באר לחי ראי" (כ"ה י"א) ו"וישב יצחק בגרר" (כ"ו ו'). ולשני הפסוקים קדמה ברכה. ואנחנו נראה בהמשך מופת, שארץ הנגב מרוחקת בשוה מבאר לחי ראי ומגרר. כאילו עמדה לפי יצחק ברירה ללכת מארץ הנגב ישירות לגרר או לבאר לחי ראי.

אחרי ישיבה של יעקב בגרר, הוא גורש משם וישב בנחל גרר. ושם חפר שתי בארות עליהם רבו רעי גרר עם רעי יצחק. וקרא שמן עשק ושטנה. ומשם העתיק למקום אחר וחפר באר ולא רבו עליה. לכן קרא שמה רחבות. ומשם עלה לבאר שבע.

כעת נבאר בפרוט את המקומות בהם ישב יצחק ואת המופתים שהם מקיימים

1. ארץ הנגב

ארץ הנגב מוזכרת חמש פעמים בתנ"ך. פעם אחת בפסוק "ויסע משם (מחברון) אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר" (בר' כ' א'). פעם שנייה בפסוק "ויצחק בא מבוא לבאר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב". פעם שלישית בפסוק "עמלק יושב בארץ הנגב וכו'" (במדבר י"ג כ"ט). פעם רביעית בפסוק "ותאמר תנה לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני וכו'" (יהושע ט"ו י"ט). פעם חמישית אותו פסוק בשופטים א' ט"ו. אנו נביא ראיות שארץ הנגב בכל הפסוקים זהו אותו מקום מסויים והוא נמצא ליד פסגת הר רמון. והוא הר ההר בו קבור אהרן.

כבר כתבנו לעיל שאברהם ויצחק ישבו בארץ הנגב עד מותו של אברהם. מפסוק הראשון אנו לומדים שארץ הנגב נמצאת בדרך מחברון לבאר לחי ראי. אכן הר רמון נמצא בדרך מחברון לבאר לחי ראי אשר זהינו אותו עם אל נחל במרכז סיני (על כך בהמשך).

כעת נוכיח שארץ הנגב בפסוק הרביעי היא ארץ הנגב בפסוק השלישי. ארץ הנגב בפסוק הרביעי נקראת גם דביר ולפנים היתה נקראת קרית ספר. לכד אותו עתניאל בן קנז אחרי שכלב ירש את שלושה בני הענק בחברון. לפי גמרא (תמורה ט"ז ע"א) עתניאל בן קנז הוא יעבץ אשר מוזכר בדה"א א' ב' "ומשפחת ספרים ישבי יעבץ תרעתיים שמעתיים שוכתיים המה הקיני הבאים מחמת אבי בית לחם". וחז"ל למדו מכאן (ספרי, בהעלותך עח) שבני יתרו הניחו את יריחו והלכו אל יעבץ ללמוד תורה. והנה בש"א

ט"ו ו' כתוב "ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי וכו'". וזה אותו קיני אשר ישב עם יעבץ. על כן מוכח שארץ הנגב של עתניאל בן קנז היתה סמוכה לעמלקי. והוא העמלקי אשר ישב בארץ הנגב. ומדוע מקום זה היה נקרא בעבר קרית ספר? כי שם היתה ישיבת שם ועבר בה למדו יעקב ועשו בחיי אברהם. ובזה קשרנו את ארץ הנגב בפסוקים שלישי ורביעי עם ארץ הנגב בפסוקים ראשון ושני. ועכשו מובן מדוע בזמנו של עתניאל בן קנז מקום זה נעשה מרכז ללימוד תורה. וכמו שאברהם הלך מחברון לארץ הנגב כך גם כלב כבש חברון ואחר כך את ארץ הנגב.

ומה קשר בין ארץ הנגב להר ההר של אהרן? בהר ההר אחרי מות אהרן עמלק תקף את ישראל. מקום זה נקרא דרך האתרים (במדבר כ"א א'). והוא דרך המרגלים כפי שתרגם אונקלוס. על כן גם המרגלים עלו דרכו לארץ. וגם מעפילים עלו לשם אל ראש ההר. ואז "וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא". וכבר שמענו שעמלקי יושב בארץ הנגב. על כן הר ההר נמצא בארץ הנגב.

אברהם ויצחק ידעו שבני ישראל אמורים להיכנס לארץ דרך מקום זה ובקשו להוסיף בו זכויות. אבל זכות זאת גם עמדה לעשו כי גם הוא למד בצעירותו שם. לכן שם התרחשה המלחמה עם עמלק. ומלחמה זאת טרם הוכרעה. אבל בעתיד במלחמת גוג ומגוג היא תוכרע. וכתוב ביחזקאל (ל"ט י"א) "והיה ביום ההוא אתן לגוג מקום קבר בישראל גי העברים קדמת הים וחסמת היא את העברים וקברו שם את גוג ואת כל המונה וקראו גיא המון גוג". נראה שתיאור זה מתאים למכתש רימון. וראה מה שכתבנו על כך במאמר על [מסעות בני ישראל](#) בסוף סימן ד'. וזכות האברהם ויצחק וזכות אהרון תעמוד לישראל שם.

2. באר לחי ראי

[באר לחי ראי](#) מוסברת באופן מפורט במאמר על [באר לחי ראי קדש ושור](#) בסעיף 6. היא נמצאת במרכז סיני בצומת דרכים מרכזית אשר נקראת אל נחל.

3. גרר

זהינו את [גרר](#) עם אל עריש, יותר מדוייק עם נקודה בה נחל אל עריש נופל לים התיכון. גרר נמצאת על גבול מצרים במרחק של 120 מיל [מרעמסס](#). אילו בני ישראל היו יוצאים ממצרים בדרך ארץ פלשתים, אז היו מגיעים לשם תוך שלשה ימים. לכן ישנה הקבלה בין חניה [סוכות](#) במרחק 120 מיל מרעמסס לאורך תעלת סואץ הקדומה לבין גרר שנמצא על נחל אל עריש. והנה כפתור ופרח פרק י"א [נחל מצרים] כותב "וכן קורין לו העם היום ואד אל עריש, כלומר נחל סכות".

4. קשר בין ארץ הנגב לצוער, אילת, באר לחי ראי וגרר

זהינו את [הר ההר](#) עם פסגת הר רמון גובה 1033. מרחק משם לפינה צפון-מזרחית של [צוער](#) 105.3 ק"מ, לפינה צפון-מערבית של מפרץ [אילת](#) 109.8 ק"מ, לבאר לחי ראי 108.05 ק"מ ולגרר 107.15 ק"מ. מרחקים מאד קרובים. מה פשר הדבר?

נאמר ליצחק "ונתתי לזרעך את כל הארצות האל" (בראשית כ"ו ג'). על איזה ארצות מדובר? כתוב בירושלמי מסכת שביעית (פרק ו' הל' א') "תלתי חורנייתא אילן אינון את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני ר"י אומר ערביי שלמייא נבטייא רבי שמעון אומר אסיא ואספמיא ודמשק ראב"י אומר אסייא וקרתנגא ותורקי רבי אומר אדום ומואב וראשית בני עמון". יש כאן שלוש דעות לגבי ארצות קיני, קניזי והקדמוני. לפי ר"י שלש ארצות אלו נמצאות בדרום, לפי רבי שמעון וראב"י בצפון ולפי רבי במזרח. ולא חולקים אלא כל אחד מוסיף על חברו. ואת שלש ארצות שבדרום נראה לפרש כדלקמן. ערבייא זהו ישמעאל אשר ישב בבאר לחי ראי. שלמייא מרמז על שלמה אשר עשה אניות "בעציון גבר אשר את אלות" (מ"א ט' כ"ו). נבטייא מתכוון אל נבטים אשר עסקו במסחר עם מצרים ודרכם עברה בצפון סיני. ועיר החשובה ביותר שם היתה גרר. לפי זה חצי אי סיני מתחלק לשלש ארצות: החלק הדרומי מקו אילת-מרה והוא נקרא שלמייא. החלק האמצעי המוגבל בצפון ע"י קו קדש ברנע-איתם ובדרום ע"י קו אילת-מרה נקרא ערבייא. במרכזו נמצא באר לחי ראי ובמערבו שור מאיתם עד מרה. והחלק הצפוני עד חוף הים התיכון ומערבה מאל עריש נקרא נבטייא. ואף על פי שחלק זה ברובו נכלל בגבולות ארץ ישראל של פרשת מסעי, הוא לא נושב על ידי יהודים. במפת גוגל סימנו את שלשת הארצות. שטח של חלק הדרומי 16215 קמ"ר, של אמצעי 23217 קמ"ר ושל צפוני 18085 קמ"ר (עם ימת ברדויל 18678).

יצחק ישב בארץ הנגב וראה משם במרחקים שוים את עיקרי שלש ארצות אלו. וקב"ה נתן לו אותם.

ומה עניין של צוער לכאן? שם מתחיל גבול דרומי של הארץ בפרשת מסעי "מקצה ים המלח קדמה" (במדבר ל"ד ג'). ועוד, על דברי אליעזר "ואפנה על ימין או על שמאל" (בראשית כ"ד מ"ט) פרש"י: "על ימין מבנות ישמעאל, על שמאל מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם". אברהם באותו זמן ישב בארץ הנגב. אם נעביר קו ישר מבאר לחי ראי אל פינה צפון-מזרחית של צוער, אז אמצע אורך הקו נמצא סמוך להר ההר. והיתה כאן בחירה שקולה, ללכת ימינה-דרומה אל ישמעאל או שמאלה צפונה אל לוט. (**הערה 2**: נקודה אמצעית של הקו נמצאת 170 מ' דרומה מנקודה אותה אני מזהה עם ישיבת עבר. העמדת את הישיבה על קיר K המפורסם ועל קו ישר אשר עובר דרך מרכז גלגל רפאים, דרך מרכז קדש הקדשים ודרך קבר אבות במערת המכפלה. משמעות קו זה וקשר שלו לעוג הוא אליעזר מוסברת במאמר תשורי מראש אמנה בפרק גלגל רפאים).

5. עשק, שטנה, רחבות, באר שבע

היכן נמצאים מקומות אלו? במאמר על פרשת ויצא (פרק 1) יש דיון ארוך על מקומה של באר שבע. באר שבע של אברהם נמצאת בהמשך גבול דרומי של תרומה במרחק 45 מיל מאוהל אברהם בחברון. באר שבע של יצחק נמצאת על גבול מערבי של תרומה במרחק 40 מיל מאותו האוהל. עשק ושטנה זהו אותו מקום כי לא כתוב שהוא נסע מעשק. אבל רחבות זהו מקום אחר, לכן כתוב "ויעתק משם". וכמובן באר שבע זהו מקום שלישי והיא באר שבע של יצחק. נכון מרחקים מגרר לעשק כמהלך יום וכן משם לרחבות וכן מרחבות לבאר שבע. אם נניח שבאר שבע, רחבות ועשק נמצאים על קו ישר אחד, אז מקום עשק ורחבות נקבע באופן חד משמעי ע"י מקום גרר ובאר שבע. ויש הגיון בכך שאחרי שפלישתים עשקו את יצחק פעמים בעושק, הוא החליט ללכת ישירות לבאר שבע ובדרך עצר בחניה ביניים היא רחבות.

להלן קואורדינטות GPS של נקודות הנ"ל (רוחב, אורך):

- (1) [גרר](#) 31.146267 33.805628 (מקום בו נחל אל עריש נופל לים)
- (2) [באר שבע](#) של יצחק 31.24000675 34.8353283
- (3) [רחובות](#) 31.057679 34.4636667
- (4) [עשק](#) 30.874279 34.093424

נשים לב שעושק נמצא בתחום זרימה של נחל גרר כמו שכתוב "ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים" (תחום זה די רחב, כשני ק"מ) בלי שדאגנו לכך. ועכשיו מובן מדוע כתוב "באר מים חיים" מה שלא כתוב בבארות אחרות. [נחל אל עריש](#) מזרים כמויות אדירות של מים. מתוכם 32.5 מיליון ממ"ק בשנה מחלחלים לאקוויפר וחלקם זורם בהתאם לשיפוע כללי של קרקע מדרום לצפון. לכן אם חופרים באר באקוויפר זה אז מים בתחתיתה לא עומדים אלא זורמים, להבדיל כאשר חופרים באר במקום שטוח.

יש גם מופת במקומה של רחובות. קו רוחב שלה [31.05768](#) מעלות קרוב מאד לקו רוחב של [נחל/נהר מצרים](#) נ.צ. [31.049227](#) [32.512602](#). בנקודה זאת מתחיל גבול ימי מערבי של הארץ אשר הולך בקו ישר להר ההר. ([הערה 3](#): הפרש בין קוי רוחב 930 מ'. יתכן שהגבול מתחיל בחוף הקדום של הים בנ.צ. [31.054968](#) [32.515585](#) ואז ההפרש הוא 300 מ' בלבד). כעת מובן הפסוק "כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ". הרחיב את הגבול מנחל אל עריש עד נחל מצרים ומשם הגבול בתוך הים עד הר ההר בצפון.

קו רוחב של רחובות גם קרוב לקו רוחב [מערת לוט](#) [31.046720](#) של מרכז צוער [31.047484](#) ([הערה 4](#): מקומות של ערי הככר מוגדרים במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#) פרק ג'. החישובים שם בנספח פרק ט' נעשו בקואורדינטות GRS80 אשר נותנים קו רוחב 61 מ' דרומה מקואורדינטות GPS). הקשר בין צוער לנחל/נהר מצרים הוא בכך שאלו שני קצוות של גבול דרומי. וגם צוער מהווה הרחבה של גבול הארץ שאלמלא שהיא שרדה את מהפכת סדום ועמורה, תחום שלה היה מכוסה בים המלח.

נציין שקו רוחב של גרר [31.146267](#) קרוב מאד לקו רוחב של מרכז [סדום](#) [31.139483](#). הפרש ביניהם 750 מ' בלבד והוא בודאי בגבולות העיר גרר. הקשר ביניהם מרומז בפסוק "ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדמה" (בראשית י' י"ט), גרר בקצה גבול מערבי וסדום בקצה גבול מזרחי. שניהם נמצאים סמוך לאחד מקוי שתי שבו סרקו המרגלים את הארץ (ראה מאמר על [מהלך המרגלים](#) בפרק ג'). קו זה עובר $9.375=75/8$ מיל דרומה מגבול דרומי של תרומה בקו רוחב [31.139826](#), 38 מ' בלבד צפונה ממרכז סדום.

גם עשק מקיימת כמעט זהות. קו רוחב שלה [30.874279](#) סמוך לקו רוחב של [דיבן גד](#) [30.881077](#), הפרש של 750 מ'. ומה הקשר ביניהם? בני ישראל חנו בדיבן גד לפני שעברו את נחל זרד (ואדי אל חסה). ומואבים לא נתנו שם לבני ישראל להיכנס לארץ. ולפי חשבון שלי אף הלכו מדיבן גד לקרוא לסיחון שימנע כניסת בני ישראל ממזרח (ראה מאמר על [מעשה בעל פעור](#) פרק ט'). לכן דיבן גד היא עושק ושטנה.